

Варто зазначити, що робота з логіко-математичного розвитку дітей полягає у створенні відповідних умов для формування у дошкільників пізнавальної активності: вправлення в умінні досліджувати, трансформувати, експериментувати та моделювати різні за розміром, кількістю та просторовим розміщенням об'єкти; використання розумових операцій і логічних прийомів; здійснення вимірювань та елементарних обчислень.

Розглядаючи логіко-математичний розвиток дошкільників як важливу складову повноцінного розвитку особистості, проводимо заняття, в яких поєднуємо різні форми пізнавальної діяльності дітей, виходячи при цьому з основної дидактичної мети і характеру навчального матеріалу за змістом і складністю, потреб вихованців. На етапі вивчення нових знань, первинного формування математичних та конструкторських умінь, узагальнення й систематизації знань, якщо основна дидактична мета й характер навчального матеріалу були однакові для всіх дітей, застосовували індивідуальну та групову форми

пізнавальної діяльності, що сприяє розвитку самостійності та умінь командної взаємодії.

Отже інтеграція роботи з паличками Кюїзенера в освітній процес на заняттях з логіко-математичного розвитку робить його цікавим, доступним та ефективним. А також сприяє підтримці і зміцненню фізичного і психічного здоров'я дітей.

Підсумовуючи, зауважимо, що задіяний на заняттях з логіко-математичного розвитку дошкільників дидактичний засіб як палички Кюїзенера сприяє розвитку дитячої творчості, розвитку фантазії і уяви, пізнавальної активності, дрібної моторики, логічного та наочно-дієвого мислення, уваги, просторового орієнтування, сприйняття, математичних, комбінаторних і конструкторських здібностей.

Вважаємо, що для логіко-математичного розвитку дітей важливо, щоб навколишнє середовище, в якому перебуває дошкільник, було варіативним, різноманітним, надавало дитині можливості почуватися відкривачем нових знань, було доступним для ознайомлення.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). 2021. 37 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 12.01.2026).
2. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.
3. Підліпняк І. Ю. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу. *Вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип.2(41). С. 184-196. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi55/nvuzhgunped2017v2/194.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).
4. Плетеницька Л.С., Крутій К.Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ЛППС, 2002. 156 с.
5. Розвиваюча гра «Розумні палички. Додаємо і віднімаємо». Харків: Ранок. 2008.79 с.
6. Чорна Г., Самсонова О. Використання методики Кюїзенера в логіко-математичній діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка. Дошкільна педагогіка*. 2024. Вип. 71. Т. 2. С. 168-173.

КРАЄЗНАВЧА ПРОСВІТА

КРАЄЗНАВСТВО СУМЩИНИ В ОСОБАХ: ДО 30-РІЧЧЯ СЕРІЇ БІОБІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ «КРАЄЗНАВЦІ СУМЩИНИ» *Пам'яті Геннадія Петрова*

О. Линник

Невичерпним джерелом духовності, моральності та культури сучасної людини є почуття любові до отчого краю. Вагомий і безцінний внесок вивчення історії і культури нашого краю вносять краєзнавці Сумщини.

Щоб по-справжньому любити рідний край, його треба добре знати. Це знання є своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями нинішнім і прийдешніми.

До справи вивчення історії рідного краю внесли долучилися краєзнавці нашої області, у кожній місцевості є ентузіасти, щиро закохані в історію свого міста, села.

З метою вшанування цих завзятих і самовідданих людей, які в різні часи й за різних історичних обставин творили правдивий літопис рідного краю, відділ краєзнавчої літератури і бібліографії Сумської ОУНБ у

1995 р. запровадив серію біобібліографічних покажчиків «Краєзнавці Сумщини».

Виникнення цієї серії пов'язане з ім'ям нашого незабутнього Геннадія Терентійовича Петрова (02.06.1936, Суми – 12.10.1996, Суми) – відомого сумського краєзнавця і талановитого журналіста. Збігло 30 років, як його немає з нами, але пам'ять про нього не згасає. Він був особистістю в сумській історії і сильною індивідуальністю. Непідробна українськість, щира любов до рідного краю були органічною суттю Геннадія Петрова, і всі його дослідження і публікації (їх понад 350) [1] слугували одній меті – поширенню краєзнавчих знань, вихованню патріотизму, піднесенню нашої національної свідомості. Геннадій Петров вважав, що жити без книги – це взагалі на світі не жити, тому архіви і бібліотеки були

його другою домівкою, зокрема і наша бібліотека, особливо відділ краєзнавчої літератури і бібліографії. Для нас Геннадій Терентійович був добрим другом, авторитетним порадиником з питань краєзнавства.

У кінці 1995 р. плануючи роботу відділу на наступний рік, ми запропонували Геннадію Терентійовичу скласти бібліографію його публікацій до свого 60-річчя, але на заваді стала його занепокоєність тим, що ще не видана бібліографія праць краєзнавця-патріарха Павла Сапухіна. Тоді ми домовилися з Геннадієм Терентійовичем, що запровадимо серію «Краєзнавці Сумщини», а його покажчик її відкриє. Треба сказати, що декількома роками раніше роботу над цією серією нам пропонувала Спілка краєзнавців України на чолі з академіком Петром Троньком, але ми її не змогли подужати. На наше прохання Г. Т. Петров склав перелік краєзнавців для цієї серії, де на першому місці стояло ім'я високошанованого ним Павла Андрійовича Сапухіна. Цей список із 23-х прізвищ став нам дороговказом та своєрідним благословенням в нелегкій і відповідальній справі складання покажчиків по сьогоднішній день. Ось цей список: Віктор Терлецький, Іван Абрамов, Микола Андреев, Володимир Голубченко, Філарет Гумілевський, Григорій Діброва, Володимир Дудченко, Віктор Звагельський, Петро Кисиленко, Яким Кривко, Олександр Лазаревський, Ігор Лисий, Микола Макаренко, Василь Петровський, Сергій Побожій, Іван Рябенко, Іван Рябінін, Павло Сапукін, Лада Сапухіна, Юрій Ступак, Борис Ткаченко, Петро Дорошенко, Никанор Онацький.

Так, перший покажчик серії «Краєзнавці Сумщини» був присвячений шановному Г. Петрову. Вийшов він у травні 1996 р., напередодні його 60-річного ювілею [2]. Один із цих примірників містить присвяту: «Найулюбленішому відділу бібліотеки із вдячністю. Г. Петров. 19/VI-96». Зберігаємо його з любов'ю [3].

Нині час нами опрацьовано 26 імен краєзнавців (четверо зі списку ще чекають своєї черги – Філарет Гумілевський, Микола Макаренко, Василь Петровський, Никанор Онацький; поза списком вийшли покажчики, присвячені сучасникам: Людмилі Покидченко, Валерію Власенку, Віктору Комарову, Ігорю Скворцову, Надії Подоляці, Геннадію Іванушенку), 6 з них витримали друге видання у доповненому вигляді.

Покажчики видаються, в основному, до ювілейних дат дослідників. Робота над кожним із них – це окреме наукове дослідження як самої творчої спадщини краєзнавця, так і його біографії.

У роботі над покажчиками нам судила доля спілкуватися і працювати разом з краєзнавцями: Г. Т. Петровим, Л. П. Сапухіною, В. В. Терлецьким, Г. В. Дібровою, Б. І. Ткаченком, С. І. Побожієм, В. Ю. Голубченком, В. Г. Дудченком, І. Е. Лисим, В. Б. Звагельським, Л. А. Покидченко, В. М. Власенком, В. В. Комаровим, Н. С. Подолякою, Г. М. Іванушенком. Крім унікальної можливості особистого знайомства з дослідниками, таке співробітництво гарантує максимальну повноту і точність зібраної бібліографії, дає змогу включити матеріали, опубліковані авторами під псевдонімами, криптонімами, або без підпису і одержати з перших рук дані про основні віхи життя і діяльності, автобіографії краєзнавців, що сприяє уникненню помилок і неточностей.

Бібліографія складається переважно на основі фонду і Зведеного краєзнавчого каталогу нашої бібліотеки,

шляхом перегляду місцевих (районних, обласних) газет (у передмовях це конкретно оговорюється) і, по можливості, з використанням особистого фонду краєзнавців. Майже всі джерела, включені до покажчиків, опрацьовано de visu та проанотовано.

Структура всіх біобібліографічних покажчиків серії «Краєзнавці Сумщини», як правило, типова. Розпочинаються посібники з передмови, біографічної довідки з переліком основних фактів з життя і діяльності особистості, автобіографії, спогадів чи авторської статті про життєвий і творчий шлях дослідника. Зміст покажчиків розкривають два основних розділи: публікації краєзнавця і література про нього. Для зручності користування посібниками подається допоміжний апарат, який складається з іменного і географічного покажчиків. обов'язковим елементом також є фотографії.

Кожний покажчик має свої особливості і оригінальні риси – як і самі особистості краєзнавців, тобто різнобічність їх творчої діяльності сприяла урізноманітненню структури посібника. Приміром, біобібліографічні покажчики «Лада Сапухіна», «Геннадій Петров» і «Людмила Покидченко» містять інформацію про виступи краєзнавців по місцевому телебаченню і радіо; «Григорій Діброва», «Борис Ткаченко», «Микола Андреев» – літературний доробок, «Юрій Ступак» – переклади, рецензії. Покажчик «Сергій Побожій» має рубрики, які характеризують дослідника ще й як редактора, рецензента, бібліографа і художника. Посібник «Віктор Терлецький» – єдиний, що містить рубрику «Відгуки відомих діячів літератури про краєзнавчу діяльність В. В. Терлецького».

Праця над покажчиками серії «Краєзнавці Сумщини» об'ємна, клопітка, відповідальна, але щоразу з виходом у світ чергового покажчика, ми все більше переконаємося, що робимо справу історично необхідну. Десять сотень розпорошених у часі і видавничому просторі публікацій краєзнавця збираються у покажчику воедино, і це дає уявлення щодо всього доробку дослідника. Кожний посібник – це данина шани і поваги дослідникам малої батьківщини, їхній наполегливій і самовідданій праці.

Наші краєзнавці за фахом – журналісти, педагоги, музейні працівники, архівісти, мистецтвознавці, історики, бібліотекарі, а за станом душі – ентузіасти, безкорисливі подвижники, які трудяться на краєзнавчій ниві без винагороди, за покликом серця. Ними зроблено і досліджено дуже багато і на високому науковому рівні. З великою любов'ю і пошаною хочеться, хоча б основне, сказати про кожного із них.

Олександр Матвійович **Лазаревський** (1834–1902) – перший дослідник Конотопщини, Іван Матвійович **Рябінін** (1834–1912) – перший історик Путивля, Петро Якович **Дорошенко** (1857–1919) – засновник Глухівського краєзнавчого музею, Іван Спиридонович **Абрамов** (1874–1960) – дослідник народної культури, фольклору та етнографії містечка Вороніж Глухівського повіту, нині Шосткинського району, Павло Андрійович **Сапукін** (1893–1970) – розбудувник краєзнавства на Сумщині, Яким Олександрович **Кривко** (1903–1980) з Глухова відомий своїм вагомим доробком у літературно-мистецьке краєзнавство. Іван Петрович **Рябенко** (1905–?) увійшов в історію конотопського краєзнавства, насамперед, як пристрасний шевченкознавець. Найбільшим досягненням Юрія Петровича **Ступака** (1911–1979) є його дослідження зв'язків видатних

художників із Сумщиною. Учитель-краєзнавець з с. Уланове Глухівського району Петро Іванович **Кисиленко** (1913–1995) знаний як засновник і директор краєзнавчого музею у своєму селі. Микола Артемович **Андрєєв** (1920–1995) – дослідник історії селища Вороніж Шосткинського району та його визначних уродженців. Заслуга Геннадія Терентійовича **Петрова** (1936–1996), передусім, в тім, що ним було відроджено пам'ять про замовчуваних, репресованих в роки сталінізму видатних земляків Сумщини, більшість з його публікацій – це авторські першовідкриття з історичного, літературного, мистецького краєзнавства Сумщини. Лада Павлівна **Сапухіна** (1936–2021) – найавторитетніший дослідник дожовтневого періоду історії міста Суми. Володимир Юхимович **Голубченко** (1937–2018) уклав «Шевченківський словник Сумщини», довідник «Слово»-знавці, педагогічний довідник «Освіта Сумщини в іменах», навчальний посібник «Сумщина в історії України» (головний редактор). Борис Іванович **Ткаченко** (1937–2024) з Лебедина увійшов в історію краєзнавства Сумщини перш за все як один з перших дослідників Голодомору 1932–1933 рр., Віктор Володимирович **Терлецький** (1936–2023) з Шостки – як ушинськознавець. Володимир Григорович **Дудченко** (1932–2016) з Лебедина зробив значний внесок у вивчення Шевченкіани, життя і діяльності своїх видатних земляків, історії вулиць. Ігор Миколайович **Скворцов** (1947–2021) – один з фундаторів сумського наукового краєзнавства.

Віктору Борисовичу **Звагельському** (1955–2026) і Валерію Миколайовичу **Власенку** ми зобов'язані, насамперед, появою енциклопедії «Сумщина в іменах». Григорій Володимирович **Діброва** більшість своїх статей

присвятив історії і діяльності Роменського краєзнавчого музею, історії міста Ромен і відомим уродженцям краю. Сергій Іванович **Побожій** продовжив справу Ю. Ступака дослідженнями зв'язків відомих художників з Сумщиною. Людмила Анатоліївна **Покидченко** першою з науковців дослідила історію адміністративно-територіального устрою Сумщини. Ігор Едуардович **Лисий** – дослідник соціально-економічного розвитку Конотопщини XVII століття. Віктор Вікторович **Комаров** увійшов в історію краєзнавства, як дослідник архітектури і садибного мистецтва міста Сум та області. Надія Степанівна **Подолька** – перша авторка ґрунтовної історії книгодрукування і книжкової торгівлі на Сумщині. Геннадій Миколайович **Іванущенко** – дослідник національно-визвольного руху та голодомору на Сумщині. Л.П. Сапухіна, Г.Т. Петров, В.В. Терлецький, М. А. Андрєєв, Ю.П. Ступак є авторами нарисів у фундаментальній «Історії міст і сіл Української РСР. Сумська область» (1973, 1980 рр.). Статті В.М. Власенка, В. Ю. Голубченка, Г.В. Діброви, В.Б. Звагельського, В. В. Комарова, С.І. Побожія, В.В. Терлецького стали основою енциклопедичного довідника «Сумщина в іменах» (2003, 2004 рр.).

Сподіваємося, що біобібліографічні покажчики серії «Краєзнавці Сумщини» допоможуть ввести імена наших земляків у науковий обіг країни, вписати у підручники з історії Сумщини та України, у всеукраїнські довідники, енциклопедії, у нову редакцію «Історії міст і сіл України». Віримо, що вони стануть основою для подальших видань збірок публікацій наших краєзнавців.

З повними текстами друкованої бібліографічної продукції можна ознайомитися на сайті Сумської ОУНБ: <http://ounb.sumy.ua/>